

Qui ha fet l'Ornitologia de l'Arxipèlag? (I)

En els inicis

Diu en Raimon a una cançó: "*Qui perd els orígens, perd identitat*". I dò això. Com podem anar d'ornitòlegs o guaita-aucells per la vida sense saber com hem arribat fins aquí?, com podem ignorar als que han fet el tirany, pedra a pedra, fita a fita, que ens ha duit a la nostra envejable situació de coneixements sobre la ornitofauna illenca?... Hi hauríem de posar remei..., nosaltres farem una llisteta suau, una mica a cada Busqueret, i vosaltres feis la resta, engrescant-vos i cercant pel vostre compte.

El nostre repàs, no pretén ser una altra cosa, ha de començar després de la conquesta catalana. Ja s'en cuidaren els cristians de procurar no deixar pedra sobre pedra de la gran cultura musulmana, així que tal i com els agrada encara a molts, començarem la nostra història a Santa Ponça, o en aquest cas, p'en Ramon Llull. Però com!?, Ramon Llull ornitòleg?. No, no és això, aquests articlets no seran només d'ornitòlegs, ni tan sols de naturalistes; en indicar-vos una sèrie de noms propis que al nostre particular entendre, han deixat una fita en el llarg camí del coneixement del món dels aucells a les nostres malmenades illes, no podem tancar-nos tant, pel fet de que, al manco a l'hora de confeccionar llistes, o citar noms o espècies, hi han metges, botànics, pagesos, etc. Val?.

Fou amb les hosts del mític rei en Jaume, que arribà a Mallorca un influent personatge de Barcelona que s'establí a Ciutat amb la

seva família. A l'any 1.232 tengueren un nin: era en Ramon Llull, que amb el temps seria el més gran místic, escriptor i filòsof que han donat les lletres mallorquines.

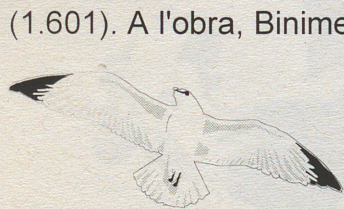
Ramon Llull es va casar en 1.257 i va tenir dos fills però diu la tradició que poc després va tenir una visió que capgirà la seva vida: deixà família i patrimoni i es dedicà a la vida d'ermità i a l'estudi, fundant l'any 1.276 el monestir-escola de Miramar. Ramon Llull morí l'any 1.315 o 1.316, a Tunísia, a Mallorca, o tal vegada en el viatge i tan sols la tradició diu, com era d'esperar, que va ser martiritzat i mort pels moros.

Més o manco de quan fundà Miramar és la novel·la *Fèlix o Llibre de les meravelles* que conté *El llibre de les bèsties*. Lamentablement pels nostres ornitològics interessos, aquest llibre no segueix la tradició dels anomenats "Bestiaris" medievals que foren uns textos moralitzants senzills que sí te parlaven de molts d'animals i d'alguns dels seus trets i d'allà, de cada espècie, els autors treien per comparació, una ensenyança ètica i/o religiosa. Als que mai hagin tengut a les mans un Bestiari, els recomanem aquesta lectura: no té "desperdici".

El llibre de les bèsties és un satíric tractat social protagonitzat per l'home, en el que apareixen vint i tres animals dels quals "només" sis són aucells: l'agró, "en un estany havia un agró acostumat de pescar llongament...", el corb, "un corp feia son niu en una roca...", i la milana, "un milà portava una rata..."; els altres són domèstics: paors, galls i gallines, i papagais. Si volem més cites d'aucells del Doctor Il·luminat, les hem d'anar rapinyant de llibre en llibre... i en va escriure uns dos-cents seixanta cinc.

Per exemple, al *Llibre de la Contemplació* trobam referències de l'esparver (el falcó torter?), "l'esparver quan és solt, que és franc de volar...", de l'àguila "per so car és rey de les aus", del voltor "veem que'l voltor va serrar sa vianda en les bèsties mortes, pudentes, vermenoses...", i així mateix, de coloms i estornells. També al *Blanquerna* ens parla de falcons, astors, esparvers, perdius, oques i rossinyols i a la *Doctrina Pueril*, Ramon Llull diu: "*Deus ha creat a hom, lo cavall per cavalcar i a l'astor per cassar*".

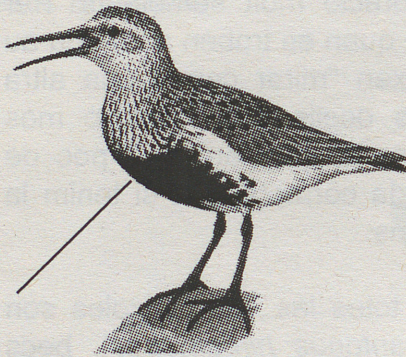
Això són les primeres cites d'aucells redactades per un mallorquí en la nostra llengua i podem dir que fins molt més endavant no en trobam d'altres: en 1.595 l'erudit manacorí Joan Binimelis redactà en català, la seva *Història general del Regne de Mallorca*, fent-ho més tard en castellà (1.601). A l'obra, Binimelis dedica unes pàgines a donar-nos una descripció del nostre panorama geogràfic i naturalístic, citant nombroses espècies d'aus com és ara el voltor "d'ales de setze pams", les gavines "que tuden els olivars", o els tords que en setembre venen "en gran multitud de la parte de França...".

A mitjan segle XV trobam l'aristòcrata Jordi Fortuny de Ruesta i Sureda que entre altres càrrecs, fou mestre major de la Seca del regne de Mallorca. Precisament a la senyorial possessió de la Granja, d'Esporles, entre

prestar atenció a tota una sèrie de trets:

Coloració del plomatge: en contra del que pugui semblar, aquesta característica no és sempre útil a l'hora de diferenciar espècies similars, ja que com hem comentat quasi totes les espècies comparteixen uns patrons cromàtics molt semblants. Evidentment, la taca negra que tenen a la panxa els corriols variants (*Calidris alpina*) quan s'apropa l'estiu ens indicarà clarament de quina espècie es tracta, o la distribució de les marques facials dels tiruril·los adults (gènere *Charadrius*), però marques tan clares com aquestes no són habituals en massa altres espècies.

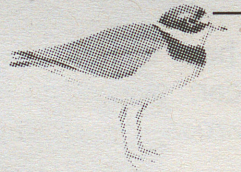
Calidris alpina

Charadrius alexandrinus

Charadrius dubius

Charadrius hiaticula

Coloració de parts emplomades "ocultes": curiosament, les marques que ostenten moltes espècies a les ales i a sobre la cua quan aixequen el vol són distintives. Les espècies dels gèneres *Charadrius*, *Tringa* i *Limosa*, per exemple, es poden identi-

Tringa erythropus

Tringa totanus

car amb molta facilitat si simplement esperem a que les aus que estem observant es posin a volar.

Forma i coloració de bec i cames: dins el món de les aus limícoles existeix una tremenda diversitat en la forma del bec, i això ens ha d'ajudar a donar nom a les aus detectades en les nostres sortides. També el color de bec i cames, si el podem observar bé, es distintiu per a moltes espècies (les dels gèneres *Tringa* i *Charadrius* en són molt clars exemples).

Forma, proporcions i actitud: molt importants. Amb experiència, cada limícola pot ser identificada a contrallum simplement amb la silueta de l'au i amb les actituds que presenta.

Per exemple, una xivitona (*Actitis hypoleucos*) mou molt la

Actitis hypoleucos

Gallinago gallinago

cua, una valona (*Tringa glareola*) desplega les ales de manera característica al aterrar, molts batallaires (*Philomachus pugnax*) es veuen amb les plomes del dors aixecades pel vent, la camaverda (*Tringa nebularia*) pot córrer darrera animalons aquàtics de manera diferent a altres espècies, el cegall (*Gallinago gallinago*) introdueix el bec dins els sediments amb una cadència molt particular, etc.

Veu: fonamental. Sens dubte el dels charadriiformes és un dels grups ornítics on aprendre a reconèixer la veu de cada espècie és més important. Les espècies externament més semblants són les que tenen veus més diferents (possiblement per evitar reproduccions creuades) i això ho podem aprofitar al màxim. Els limícoles són aus renoueres (amb algunes excepcions) i no tindrem massa dificultats per, prest o tard, escoltar el

reclam de l'ocell que intentem identificar.

Com podeu veure, si anoteu amb paciència els trets que hem anant exposant, molt poques seran les limícoles que no podreu identificar. Però com sempre, no oblideu que les principals característiques de l'observador d'ocells han de ser la minuciositat i la curiositat. Encara que a hores d'ara no us pugueu atrevir a donar nom a moltes aus, si teniu veritables ganes d'aprendre i sou cuidadosos a l'hora d'anotar cada petit detall que us ha cridat l'atenció o us resulta nou, ben aviat la llista d'espècies "controlades" creixerà fins a fer-se molt més llarga del que haviu pogut pensar.

Maties Rebassa

